NATIONAAL
REGIEORGAAN
ONDERWIJSONDERZOEK

Leidraad - Betekenisvol en functioneel taalonderwijs in groep 3-8

Handvatten bij aanbeveling 5

Ondersteun risicoleerlingen adequaat

samen onderwijs versterken

Handvat 1
Het leesonderwijs op de Vrije School Amersfoort

Als we bij de Vrije School Amersfoort binnenlopen, zien we de leerlingen uit groep 3 en 4 naar verschillende lokalen wandelen; sommige kinderen lopen met een boek onder hun arm, andere pakken hun leesboekje in de klas en gaan in duo's lezen.

Leerkracht Marleen Kunst legt uit: "Sinds februari dit schooljaar lezen we in groep 3 en 4 groepsdoorbroken, geïnspireerd door het LIST-programma.[1] We zochten naar een manier om de leerlingen met plezier aan het lezen te krijgen. Wij geloven dat als kinderen met plezier lezen, de resultaten vanzelf omhoog gaan: als je meer leest, krijg je meer plezier, waardoor je weer meer wilt lezen!"

Dat klinkt mooi, maar wat was daarvoor nodig?

"We hebben flink geïnvesteerd in nieuwe boeken; mooie boeken die aansluiten bij de interesse van leerlingen zijn belangrijk om echt met plezier te lezen. Verder hebben alle leraren scholing gehad in het LIST-lezen. Ze praten met de leerlingen over boeken of stellen voor het lezen een leesvraag. Elke groep heeft zijn eigen werkwijze die aansluit bij de behoeftes van de leerlingen (voor-koor-door, duo-lezen en stillezen). Hierdoor kunnen alle leerlingen makkelijker van het lezen genieten. Na het leesmoment komen alle kinderen met een grote glimlach terug in hun eigen klas. De pilot zou eerst tot de meivakantie lopen, maar zowel de leerlingen als de leraren waren zó enthousiast, dat we door wilden met deze manier van werken."

Kun je al zeggen of de resultaten ook beter zijn?

"We gaan nu de toetsperiode in waardoor ik dit nog niet met cijfers kan onderbouwen. We verwachten deze leesimpuls wel terug te zien in de opbrengsten. Maar het belangrijkste is dat de leerlingen met plezier lezen en elkaar inspireren om mooie boeken te lezen, door er met elkaar over te praten."

Heb je nog een tip voor andere scholen?

"Zorg voor een fijn leesklimaat op schoolniveau. Vraag iemand van buiten om het LIST-lezen mee vorm te geven, waardoor het op de hele school gaat leven. En kijk samen naar praktische oplossingen. Zo vroeg het duo-lezen in het begin aandacht: hoe doe je dat samen met één boekje, en hoe kies je een boek dat je allebei wilt lezen? Na deze eerste maanden kan ik zeggen: je vindt hier oplossingen voor. Uiteindelijk geef je de kinderen een groot cadeau door lezen stevig op de kaart te zetten."

Handvat 2
Beoordelen van leesbegrip met de intonatietoets en een scoringsformulier

1. De **intonatietoets**[2] onderscheidt vier aspecten van intonatie: expressie en volume, frasering, souplesse en tempo. De leerkracht kan elk aspect scoren op een vierpuntsschaal. Zo kan hij beoordelen of een leerling een boek voldoende vloeiend leest om de tekst te kunnen begrijpen.
2. Het **scoringsformulier van Reutzel en Juth**.[3] De leerkracht voert tijdens het stillezen individuele leesgesprekjes van ongeveer tien minuten met leerlingen. Tijdens die gesprekjes peilt de leerkracht het leesbegrip door de leerling een stukje tekst hardop te laten voorlezen en in eigen woorden iets te laten vertellen over de inhoud van het boek. De leerkracht tekent aan welke onderdelen de leerling juist navertelt. Ook gaat de leerkracht na in hoeverre het boek dat de leerling leest bijdraagt aan zijn kennisontwikkeling en hoe de leerling het boek waardeert.
   De gesprekjes geven de leerkracht informatie voor interventies als: een beter passend boek kiezen, een luisterboek gebruiken, de leestijd uitbreiden of extra instructie geven over aantekeningen maken bij een boek. Ten slotte dient het gesprekje om de leerling te leren zijn eigen voortgang te monitoren (self-assessment) en met de leerling afspraken te maken over de voortgang. Dat maakt de leerling medeverantwoordelijk voor zijn vorderingen.

Intonatietoets

Intonatie	1	2	3	4
Expressie en volume	Leest met zachte stem. Het lezen klinkt niet natuurlijk (natuurlijk = zoals je met een vriend spreekt).	Leest met zachte stem. Het lezen klinkt soms natuurlijk, maar de lezer klinkt niet altijd alsof hij met een vriend praat.	Leest met volume en expressie. Soms valt de lezer terug in expressieloos lezen en klinkt hij niet alsof hij met een vriend praat.	Leest met gevarieerd volume en expressie. De lezer klinkt alsof hij met een vriend praat, waarbij zijn stem past bij de gelezen passage.
Frasering	Leest woord voor woord met monotone stem.	Leest in zinnen van twee à drie woorden, zonder rekening te houden met interpunctie, klemtoon en intonatie.	Leest met een combinatie van zinnen samenvoegen, adempauze in het midden van de zin en enkele haperingen. Houdt behoorlijk rekening met klemtoon en intonatie.	Leest met goede frasering; houdt rekening met interpunctie, klemtoon en intonatie.
Souplesse	Hapert vaak tijdens het lezen, spelt woorden en herhaalt woorden en zinnen. Doet verschillende pogingen om eenzelfde passage te lezen.	Leest met verlengde pauzes en haperingen. De lezer heeft het op veel punten moeilijk met de tekst.	Leest met een af en toe onderbroken ritme. De lezer heeft moeite met specifieke woorden en/of zinsstructuren.	Leest soepel met enkele onderbrekingen, maar corrigeert zichzelf bij moeilijke woorden en/of zinsstructuren.
Tempo	Leest langzaam en moeizaam.	Leest betrekkelijk langzaam.	Leest over het algemeen op gepast tempo.	Leest op gesprekstempo.

Een score van 8 of meer is een indicatie van voldoende progressie in intonatie.

Score _____

Formulier leesgesprekjes DENK!

Naam leerling _____

Datum leesgesprekje _____

Titel leesboek leerling _____

Boekpagina waarop leerling nu leest _____

Voor welk (sub)thema leest de leerling _____

1. Is het boek dat de leerling leest geschikt?

A. Leesbegrip

Intonatie

Laat de leerling 1-2 minuten een stuk uit het leesboek hardop lezen.
Scoor hierbij de mate waarin de leerling op toon leest met de intonatietoets.

Intonatie score _____

Hervertellen

Laat de leerling in eigen woorden iets vertellen over de inhoud van het boek.
Geef daarbij aan welke componenten de leerling juist weergeeft in zijn verhaal.

Fictie boek:

- Setting
- Personages
- Probleem
- Doelen
- Gebeurtenis(sen)
- Oplossing

Informatief boek:

- Onderwerp
- Hoofdgedachte
- Ondersteunde details
- Gebruik woordenschat uit tekst

B. Bijdrage aan kennis over het (sub)thema

Ga na of de leerling voldoende van dit boek leert over het (sub)thema met de volgende vragen/punten:

1. Wat heb je uit het boek geleerd over het (sub)thema?

   _____

2. Heeft de leerling voldoende aantekeningen gemaakt over het boek in het DENK!-schriftje? *Ja / Nee*

3. Kun je vertellen wat je hebt geleerd over het (sub)thema aan de hand van de aantekeningen in het DENK!-schriftje?

   _____

2. Doelen stellen

Datum waarop leerling het boek uit denkt te hebben _____

Datum volgende leesgesprekje _____

Aantal pagina's dat leerling gelezen denkt te hebben bij volgend leesgesprekje _____

3. Evaluatie door leerkracht

1. Naar aanleiding van vorig leesgesprekje

a. Heeft het vorige leesgesprekje tot een interventie geleid? *Ja / Nee*

b. Zo ja, welke interventie? _____

c. Heeft deze interventie geholpen? *Ja / Nee*

2. Geschiktheid van het boek

a. Leerling begrijpt het boek:
- Score intonatie (≥8) *Ja / Nee*
- Hervertellen *Ja / Nee*

b. Leerling kan het boek lezen:
- Minimaal 95% van de woorden correct gelezen *Ja / Nee*

c. Bijdrage aan het thema:
- Het boek draagt voldoende bij aan het (sub)thema *Ja / Nee*

3. Leerling vordert voldoende:

a. Leerling heeft het leesdoel gehaald *Ja / Nee*

b. Leerling maakt voldoende aantekeningen in het DENK!-schriftje *Ja / Nee*

4. Interventies

Besluit ander boek *Ja / Nee*
Besluit ander subthema *Ja / Nee*
Besluit tot e-reader / luisterboek *Ja / Nee*
Besluit tot uitbreiding leestijd *Ja / Nee*
Extra instructie in aantekeningen maken *Ja / Nee*
(kernwoorden/kernzinnen) in DENK!-schriftje *Ja / Nee*

Volgend leesgesprekje plannen (aankruisen wat van toepassing is):

- ○ Over een week
- ○ Over een maand
- ○ Over een half jaar
- ○ Anders, namelijk _____

Handvat 3
Leesbegrip monitoren met een schrijfopdracht

Een mogelijkheid om leesbegrip te toetsen is het beoordelen van een tekst die de leerlingen zelf schrijven over wat ze gelezen hebben. De DENK!-*rubric*[4] is een voorbeeld van een instrument waarmee je dit zou kunnen doen.

In deze DENK!-rubric zijn negen criteria opgenomen waarmee de zelfgeschreven tekst beoordeeld kan worden:

1. De onderzoeksvraag wordt beantwoord;
2. De tekst bevat een passende titel;
3. De tekst bevat een passende inleiding;
4. De tekst wordt duidelijk opgedeeld in alinea's;
5. De alinea's zijn goed opgebouwd met een kernzin, aangevuld met details en voorbeelden;
6. Inhoudelijke verbanden worden expliciet aangegeven over de alinea's heen;
7. Er wordt structuur aangebracht in de tekst door passende verwijs- en voegwoorden te gebruiken;
8. Er is een duidelijk onderscheid tussen hoofd- en bijzaken;
9. De leerling trekt een heldere conclusie over wat hij bijleerde.

Elk criterium wordt per kind gescoord in een niveau van starter, junior, gevorderd en expert.
Op het groeidocument krijgt de leerling een overzicht van zijn groei door de thema's en leerjaren heen. Vul als leraar bij elk criterium in hoe het kind scoort: starter(s), junior (j), gevorderd (g), expert (e). Het groeidocument wordt doorgegeven aan de leraar van het volgende jaar.

DENK!-rubric

Criteria	Expert	Gevorderd	Junior	Starter
1. De tekst bevat een passende titel.	Niet van toepassing.	De titel dekt de inhoudelijke lading van de tekst.	Er is een titel, maar deze dekt de lading van de tekst onvoldoende.	De tekst bevat geen titel.
2. De tekst bevat een passende inleiding.	Niet van toepassing.	De tekst bevat een inleiding waarin de gekozen onderzoeksvraag en de motivatie hierbij gegeven worden.	De tekst bevat een inleiding met de gekozen onderzoeksvraag, maar geen motivatie hierbij.	De tekst bevat geen inleiding. De tekst bevat een inleiding die niet aansluit bij het midden en slot.
3. De tekst wordt duidelijk opgedeeld in alinea's.	Niet van toepassing.	De tekst bevat een duidelijke alineastructuur. Elke alinea bevat slechts één onderwerp.	De tekst bevat een zekere indeling, maar de alinea's zijn onvoldoende duidelijk afgebakend in minstens één alinea worden meerdere onderwerpen behandeld.	De tekst bevat geen herkenbare indeling.
4. De alinea's zijn goed opgebouwd met een kernzin, aangevuld met details en voorbeelden.	Niet van toepassing.	De alinea's zijn goed opgebouwd met een kernzin, aangevuld met definities, uitleg en voorbeelden.	De alinea's openen en eindigen met een kernzin, maar werden niet aangevuld met definities, uitleg en voorbeelden. Of omgekeerd.	Geen enkele alinea opent of eindigt met een kernzin. Geen enkele alinea is aangevuld met definities, uitleg en voorbeelden.
5. Er wordt structuur aangebracht in de tekst door passende verwijs- en voegwoorden te gebruiken.	Er wordt gebruikgemaakt van verwijswoorden en voegwoorden. Deze zijn steeds passend bij het teksttype.	Er wordt gebruikgemaakt van verwijswoorden en voegwoorden. Deze zijn meestal passend bij het teksttype.	Er wordt gebruikgemaakt van verwijswoorden en voegwoorden, maar deze zijn niet passend bij het teksttype.	Er wordt geen gebruik gemaakt van verwijswoorden en voegwoorden.

Criteria	Expert	Gevorderd	Junior	Starter
6. Er is een duidelijk onderscheid tussen hoofd- en bijzaken.	In de tekst worden hoofd- en bijzaken duidelijk onderscheiden. De bijzaken in de tekst ondersteunen de hoofdzaak.	In de tekst worden hoofd- en bijzaken duidelijk onderscheiden. Er worden geen bijzaken genoemd die afleiden van de hoofdzaak.	Er worden hoofd- en bijzaken onderscheiden, maar sommige bijzaken dragen niet bij aan de hoofdzaak.	De essentie is moeilijk te achterhalen omdat er geen onderscheid is tussen hoofd- en bijzaken.
7. Inhoudelijke verbanden worden expliciet aangegeven over de alinea's heen.	De alinea's worden in een duidelijke structuur aan elkaar verbonden (chronologisch, oorzaak-gevolg, opsomming …)	De alinea's volgen elkaar logisch op.	Er is samenhang tussen de verschillende alinea's, maar ze volgen elkaar niet altijd logisch op.	Er is nauwelijks of geen samenhang tussen de verschillende alinea's.
8. De onderzoeksvraag wordt beantwoord.	Niet van toepassing.	De tekst geeft een antwoord op de onderzoeksvraag.	De tekst bevat grotendeels antwoorden op de onderzoeksvraag. Een deel van de tekst is niet gelinkt aan de onderzoeksvraag.	De tekst biedt geen of geen passend antwoord op de onderzoeksvraag.
9. De leerling trekt een heldere conclusie over wat hij bijleerde.	Niet van toepassing.	De tekst bevat een onderbouwde conclusie.	De tekst bevat een conclusie, maar deze is onvoldoende onderbouwd.	De tekst bevat geen conclusie.

Literatuur

1 Houtveen, A. A. M., Brokamp, S. K., & Smits, A. E. H. (2012). Lezen, lezen, lezen! Achtergrond en evaluatie van het LeesInterventie-project voor scholen met een totaalaanpak (LIST). Hogeschool Utrecht, Kenniscentrum Educatie.

2 Rasinski, T. V. (2004). Assessing reading fluency. Pacific Resources for Education and Learning (PREL).

3 Reutzel, D. R., & Juth, S. (2014). Supporting the development of silent reading fluency: An evidence-based framework for the intermediate grades (3-6). International Electronic Journal of Elementary Education, 7(1), 27-46.

4 Houtveen, T., Beyens, S., & Bocken, I. (2024). DENK! Leer ze groeien in leesbegrip. Een wetenschappelijk onderbouwde aanpak voor effectief onderwijs in begrijpend lezen. Politeia.

samen onderwijs versterken
NRO

www.nro.nl
www.onderwijskennis.nl